

ОСНОВНІ АСПЕКТИ МЕТОДИКИ КАЛЬКУЛЮВАННЯ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА ЗА ВИРОБНИЧИМИ ПРОЦЕСАМИ

MAIN ASPECTS OF THE METHODS OF CALCULATING THE COST OF INDUSTRIAL PRODUCTION BY PRODUCTION PROCESSES

У статті розглянуто особливості калькулювання собівартості продукції у розрізі кар'єру та збагачувальних фабрик гірничо-збагачувального підприємства. Звернено увагу на бюджетування витрат. Розглянуто системні підходи до формування витрат у розрізі калькуляційних статей. Запропоновано здійснювати калькулювання собівартості витрат, ураховуючи організаційно-технологічні особливості кожного виробничого процесу, що сприятиме ефективному здійсненню господарської діяльності підприємства за допомогою своєчасного виявлення недоліків і помилок у здійсненні виробничого процесу. Досліджено особливості відображення в обліку фактично понесених витрат. Розглянуто підходи до визначення нормативних витрат: у першому випадку аналізується фактичне використання матеріалів і праці, а в другому – норми встановлюються розрахунковим шляхом на основі даних технічного аналізу. Запропоновано запровадження системи нормування витрат на підприємствах гірничо-збагачувального комплексу, що забезпечить підвищення якості управління фінансово-господарською діяльністю, складання поточних та стратегічних планів, вибір оптимальної організації виробничого процесу, організацію ефективної системи контролю.

Ключові слова: калькулювання, планування, управлінський облік, бюджетування, управління, витрати, виробничий процес.

В статті рассмотрены особенности калькулирования себестоимости про-

дукции в разрезе карьеров и обога- тельных фабрик горно-обогатительного предприятия. Обращено внимание на бюджетирование расходов. Рассмотрены системные подходы к формированию расходов в разрезе калькуляционных статей. Предложено осуществлять калькулирование себестоимости затрат, учитывая организационно-технологические особенности каждого производственного процесса, что будет способствовать эффективному осуществлению хозяй- ственной деятельности предприятия за счет своевременного выявления недо- статков и ошибок в осуществлении про- изводственного процесса. Рассмотрены подходы к определению нормативных затрат: в первом случае анализируется фактическое использование материалов и труда, а во втором – нормы устанавли- ваются расчетным путем на основе дан- ных технического анализа. Предложено введение системы нормирования расходов на предприятиях горно-обогатительного комплекса, что обеспечит повышение качества управления финансово-хозяй- ственной деятельностью, составление текущих и стратегических планов, выбор оптимальной организации производствен- ного процесса, организацию эффективной системы контроля.

Ключевые слова: калькулирование, плани- рование, управленческий учет, бюджетиро- вание, управление, расходы, производствен- ный процесс.

УДК 657.1:339.144

Кузьмінська К.І.

к.е.н., доцент кафедри

бухгалтерського обліку

Львівський торговельно-економічний
університет

The article deals with the features of calculating the cost of production in the context of a career and concentrating factories of the ore mining and process- ing enterprise. It is proposed to adjust the cost grouping of processes, which is an important part of the preparation of information for management, since it makes it possible to identify internal reserves of cost savings and increase the profitability of production activities. Attention is drawn to the fact that, in terms of manipulating the value of the cost, it is possible to achieve a minimum total cost of inventory management. Attention is drawn to spending budgeting. When compiled budgets cost is important development of their standards. In our view, the system of norms and standards of production costs, which is reflected in the form of directories, should fully comply with the nomenclature of costing articles for all production processes. This responsibility will allow for operational control and analysis of deviations, which will increase the efficiency of management of the production process. System approaches to cost formation in the context of calculation articles are considered. It is proposed to calculate the cost of costs taking into account the organizational and technological features of each production process. Such a technique will facilitate the effective implementation of the enterprise's business through timely detection of defects and errors in the implementation of the production process and will ensure the prompt elimination of the causes of their occurrence. Separation of analytical positions is a basic condition for effective organization of managerial accounting of enterprise expenses. In order to optimize the cost of production, actually incurred costs are compared with the normative (planned). Problems in determining the optimal level of cost of production, as well as most problems, in the system of managerial accounting are solved not only with the help of formalized methods, but also with the wide use of ana- lytical methods. The results obtained from the study provide further development of scientific and practical research of the system organization of the cost accounting management of each of its elements system of management.

Key words: calculation, planning, management accounting, budgeting, management, costs, production process.

Постановка проблеми. Собівартість виготовле- ної продукції завжди була й залишається одним із найважливіших показників як для прийняття управ- лінських рішень, так і для визначення фінансового результату діяльності підприємства. Як наслідок, виникла потреба у розробленні та впровадженні адекватних систем управління виробництвом, моти- ваційних механізмів, які б спонукали всіх учасників виробничих процесів до досягнення успіху та про-

цвітання підприємства у ринковому середовищі. Організація та здійснення калькулювання собівар- тості продукції відрізняється на кожному підпри- ємстві навіть однієї галузі. Так, калькулювання має відображати ефективність господарської діяльності, визначати напрями вдосконалення діяльності як на кожній окремій ділянці, так і на підприємстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослі- дження теоретичних засад та методологічних

підходів до розвитку системи управлінського обліку витрат і калькулювання собівартості продукції здійснювало багато вчених, зокрема: С.Ф. Голов, В.Б. Івашкевич, Я.В. Соколов, В.В. Сопко, В.Ф. Палій та ін. Окремо слід відзначити роботи відомих учених Ю.С. Ігумнова, В.М. Козеєва, А.С. Маргуліса, В.В. Осмоловського, які присвячено проблемам обліку та аналізу витрат і калькулювання собівартості продукції гірничодобувної галузі.

Вивчення питань організації та методики обліку витрат у контексті ефективного управління гірничо-збагачувальним підприємством робить дослідження актуальним і таким, що відповідає цілям наукової думки та потребам практики.

Постановка завдання. Метою дослідження є наукове обґрунтування основних засад методики та організації управлінського обліку витрат з урахуванням організаційно-технологічних особливостей гірничо-збагачувальних підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Створюючи гнучку та дієву систему управління витратами, важливим є забезпечення достовірності системи обліку витрат та калькулювання собівартості продукції, на формування якої впливають чинники зовнішнього та внутрішнього середовища. Зокрема, система управління собівартістю продукції повинна складатися з планування та прогнозування собівартості, нормування виробничих витрат, аналізу собівартості продукції і відхилень від норм на основі обліку фактичних витрат, контролю і регулювання собівартості [1, с. 128-129]. Тому під калькулюванням собівартості продукції розумітимемо обчислення у грошовому вимірнику витрат і результатів будь-якого господарського процесу за встановленими статтями для управління виробничою діяльністю підприємства.

Система управлінського обліку витрат складається з підсистем калькулювання собівартості продукції та обліку виробничих витрат, що дає змогу розробляти бюджети підприємства та здійснювати облік фактичних витрат за калькуляційними об'єктами. Бюджетування та облік витрат на гірничо-збагачувальних підприємствах здійснюють за кожним кар'єром, збагачувальною фабрикою (центрами відповідальності), виробничим процесом та загалом по підприємству.

Бюджетування та облік витрат за виробничими процесами охоплює здійснення первинного обліку, групування та систематизацію інформації про витрати, а також визначення вартості наданих послуг допоміжними підрозділами підприємства. Групування витрат за процесами – досить важлива ділянка підготовки інформації для управління, оскільки дає можливість виявити внутрішні резерви економії витрат та підвищення рентабельності виробничої діяльності. Розрахунок собівартості видобутої руди та отриманого під час збагачення ільменітового концентрату здійснюється

відповідно до вимог Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» та самостійно розроблених методик (затверджених генеральним директором та головним інженером гірничо-збагачувального підприємства). Також гірничо-збагачувальні підприємства враховують вимоги Міжнародних стандартів фінансової звітності, зокрема за понесення витрат, пов'язаних із видобувними роботами, – Міжнародний стандарт фінансової звітності 20 «Витрати на розкривні роботи на етапі добування в кар'єрі».

Калькулювання витрат кар'єрів здійснюється за такими статтями: паливо на технологічні потреби, енергія для технологічних потреб, вода на технологічні потреби, витрати на оплату праці, відрахування на соціальні заходи, амортизація (знос) основних засобів та інших необоротних активів, загальновиробничі витрати, послуги допоміжного виробництва та інші витрати.

Важливою умовою планування є дотримання економічності процесу бюджетування. З огляду на це, бюджет на проведення видобувних робіт розробляється як для всього кар'єру, так і в розрізі процесів (гірничопідготовчі роботи, видобуток руди і рекультивация) за статтями витрат. Управлінський аспект бюджетування являє собою інструмент доведення до виконавців мети управління та відображення кількісного плану дій у грошовій оцінці. Зокрема, для його складання використовують метод розрахунку зміни рівня витрат за чинниками впливу. При цьому слід брати до уваги технологічні та організаційні умови діяльності досліджуваних підрозділів.

Планування гірничопідготовчих і видобувних робіт здійснюють на календарний рік із розподілом на квартали та місяці. Підготовка виробничого плану передбачає декілька етапів:

- визначення у натуральних показниках можливого обсягу діяльності за кожним господарським процесом та їх узгодження з господарською діяльністю загалом;
- з'ясування рівня виробництва, витрат і доходів, які стосуються безпосередньо конкретного об'єкта ведення гірничих робіт (кар'єру);
- розроблення альтернативних планів видобутку та гірничопідготовчих робіт на основі проведених геологорозвідувальних робіт, норм виробітку та показників продуктивності праці працівників;
- вибір оптимального плану, який використовуватиметься як підстава для проведення гірничодобувних робіт [2, с. 146-149].

Планова собівартість гірничопідготовчих та видобувних робіт визначається за калькуляційними статтями витрат і розраховується виходячи з їхніх фізичних обсягів та вартості, зазначеної у проектно-кошторисній документації. У розрахунках зміни витрат на виробництво враховуються конкретні чинники впливу:

- підвищення технічного рівня, механізація та автоматизація виробництва;
- впровадження прогресивних ресурсозберігаючих технологій дослідження;
- раціональне використання матеріальних і трудових ресурсів;
- поліпшення використання основних виробничих фондів;
- вплив структурних зрушень, пов'язаних зі змінами номенклатури робіт, їх напрямів;
- зміна обсягів видобувних робіт;
- базовий рівень витрат (за його відсутності використовують проектно-кошторисні нормативи) [4].

Одночасно з підготовкою плану гірничих робіт розробляють вартісні бюджети витрат, з'ясовують нормативні значення витрат для кожного виду гірничопідготовчих та очисних робіт у розрізі елементів витрат і статей калькулювання. Плануючи величину витрат, ураховують зміну нормативних потужностей. Під нормативними потужностями розуміють максимально можливі обсяги видобутку ільменітовмісної руди за оптимального використання ресурсів підприємства (трудових і матеріальних).

З огляду на викладене вище, нормативні (планові) значення сировини і матеріалів, використаних під час гірничопідготовчих і видобувних робіт, пропонуємо визначати окремо за кожною калькуляційною статтею (енергія на технологічні потреби, вода на технологічні потреби і т. ін.). Загальний алгоритм розрахунку здійснюємо за формулою:

$$B_{m,i} = H_{v,i} \times C_{pгн,i} \quad (1)$$

де $B_{m,i}$ – сума понесених витрат за i -ю матеріальною статтею, грн.;

$H_{v,i}$ – норма витрачання i -го матеріалу (сировини), натур. од.;

$C_{pгн,i}$ – ринкова ціна i -го матеріалу (сировини), грн.

Норми витрат на оплату праці визначають на підставі аналізу фактичних витрат за минулі періоди на основі даних обліку та з урахуванням індексу інфляції за розрахунковий період. Планові витрати за елементом «Витрати на соціальні заходи» розраховують відповідно до визначених законодавством норм. Норми амортизаційних відрахувань обчислюють за добутком середньомісячної вартості основних засобів та інших необоротних активів (як власних, так і орендованих), на які нараховується амортизація, і середньою нормою амортизаційних відрахувань. Розроблені нормативи передбачають визначення потреб у матеріальних і трудових ресурсах, з огляду на обсяги видобутку руди та напрям розвитку підприємства в технологічному аспекті. Використання змінного обладнання під час геологорозвідувальних робіт планують за прогресивними нормами використання на одиницю виконуваних гірських робіт. Унаслідок проведеного дослідження виробничого процесу гірничо-збагачувальних підпри-

ємств виявлено, що витрати на закладення пустот, внутрішньокар'єрне переміщення вантажів і витрати на супутньо видобуту руду під час гірничопідготовчих робіт не нормуються та не включаються до статей калькуляції.

Важливо зазначити, що на визначення норм виробничих витрат суттєво впливає виробнича потужність підприємства. Виробнича потужність і строки експлуатації родовищ залежать від покладів корисних копалин та інтенсивності проведення видобувних робіт. Це, своєю чергою, визначає строки експлуатації гірських родовищ та гірничо-технологічних споруд, порядок їх фінансування та покриття виробничих витрат через включення до собівартості видобутої руди. Як приклад досліджено вплив зміни виробничої потужності на собівартість видобутої руди на Іршанському гірничо-збагачувальному комбінаті. У результаті проведеного дослідження можна стверджувати, що в разі збільшення виробничої потужності підприємства питомі поточні витрати (грн/т) зменшуються.

Собівартість 1 т видобутої руди коригується відповідно до ринкової ціни на матеріали та рівня заробітної плати робітників. Після визначення адміністрацією основних виробничих показників переходять до детального розроблення документів: складають недільні та місячні плани видобутку для кожної робочої зони, розглядають планові способи видобутку в кожному забої тощо. Відобразивши у виробничому плані технічні показники, визначають прогнозовані витрати (використовуючи оновлені норми), необхідні для його реалізації. Тобто на основі виробничого плану розробляють бюджети на здійснення видобувних і гірничопідготовчих робіт. Також дані плану проведення гірничих робіт використовують для:

- визначення потреб у трудових ресурсах (з урахуванням норм продуктивності праці);
- розрахунку необхідної кількості матеріалів (послуг), що виготовляються (надаються) підрозділами допоміжного виробництва;
- визначення послідовності видобутку руди та складання графіків використання робочої сили (зміна бригад тощо).

Слід відзначити, що планові та нормативні величини витрат на гірничо-збагачувальних підприємствах майже не відрізняються. У кінці місяця (або іншого звітного періоду) в бухгалтерії складають аналітичні розрахунки фактичних витрат. Дані аналітичних розрахунків служать для складання зведеного обліку фактичних витрат на видобуток та збагачення руди.

На нашу думку, система норм і нормативів виробничих витрат, яка відображається у вигляді довідників, має повністю відповідати номенклатурі калькуляційних статей за всіма виробничими процесами. Така відповідальність дасть змогу здійснювати оперативний контроль та аналізувати

відхилення, що підвищить ефективність управління виробничим процесом. У цьому процесі важлива роль відводиться підсистемі обліку, на підставі якої можна формувати інформацію про витрати звітного та минулих періодів, інформацію для здійснення ретроспективного аналізу та регламентувати порядок складання бюджетів. На думку В.Ф. Палія, облік виробничих витрат має бути результатом аналітичного (виробничого) обліку, що готує накопичену інформацію для калькулювання собівартості. При цьому облік виробничих витрат і калькулювання собівартості продукції підприємства є не що інше, як виробничий облік [5]. Виокремлення аналітичних позицій – основна умова ефективної організації управлінського обліку витрат гірничо-збагачувальних підприємств.

Фактичні витрати матеріалів на проведення гірничих робіт за об'єктами обліку відображаються в облікових регістрах на підставі виробничих звітів у межах чинних норм витрачання матеріальних ресурсів. Незавершене виробництво обліковується безпосередньо на родовищах, де відбувається видобуток. Собівартість незавершеного виробництва визначають на основі нормативних витрат, передбачених для видобутку даної породи.

Здійснюючи облік фактичних витрат, слід звернути увагу на те, що повторне переміщення порід у межах кар'єру та у відвалах вважається переміщенням гірської маси, і понесені при цьому витрати відносять до собівартості гірничопідготовчих робіт, а обсяг переміщеної породи не включають до обсягу розкривних робіт. На вартість супутньо видобутої під час гірничопідготовчих робіт руди зменшують суму витрат на такі роботи. Супутньо видобуту руду включають до собівартості видобутої руди за нормативною собівартістю та відображають у звіті з видобутку руди. Витрати на здійснення геологорозвідувальних та маркшейдерських робіт відображають як окрему статтю під час здійснення гірничопідготовчих робіт.

Гірничодобувні підприємства після видобутку руди проводять рекультивацію порушених земель, що є галузевою особливістю. Рекультивація земель є одним із технологічних процесів, що планується для технічного використання та відновлення порушених земель.

Розробляючи нормативні значення витрат, понесених під час рекультивації, враховують природні умови району, площу порушених земель, перспективи розвитку території видобутку руди, фактичний або прогнозний стан порушених земель до рекультивації.

Визначаючи напрями рекультивації, проводять аналіз співвідношення існуючих земельних угідь, антропогенне навантаження на ландшафти (розораність, лісистість, наявність природоохоронних і рекреаційних територій), перспективу розвитку регіону з метою визначення потреб у резервних

площах для промислового та цивільного будівництва, індивідуальної забудови тощо.

Витрати на рекультивацію розраховує плановий відділ як забезпечення за кожним цехом (бригадою), що здійснює гірничі роботи з видобутку руди, за формулою:

$$PP = (Sa + Sb + Si + Sr) \times \bar{Z} / t, \quad (2)$$

де PP – сума резерву на рекультивацію;

Sa – площа земель, відведених під гірничі роботи, га;

Sb – площа земель, що будуть відведені для повного відпрацювання родовища;

Si – площа земель, що перебуває під інфраструктурою (фабрика, дороги, пульповоди, хвостосховище), крім площ, що не рекультивуються за проектом;

Sr – площа планової рекультивації земель у період роботи кар'єру;

$\bar{Z}$ – фактична собівартість рекультивації на аналогічних ділянках за останній квартал (за відсутності – планово-калькуляційна вартість), грн/га;

t – період, що залишається до повного відпрацювання запасів кар'єру, років.

Розрахунок передбачає коригування наявного (створеного) в попередній період сформованого резерву. Такий розрахунок здійснюють для кожного кар'єру та узагальнюють загалом для підприємства, а визначену суму витрат обліковують на рахунку 478 «Забезпечення відновлення земельних ділянок». Вартість робіт, пов'язаних із рекультивацією, включають до калькуляції з видобутку руди. Нормування витрат здійснюється аналогічно, як і на проведення гірничопідготовчих та видобувних робіт. Оскільки рекультивація передбачає проведення двох послідовних етапів (технічного та біологічного), витрати на кожний із них мають суттєві відмінності.

Визначаючи витрати на проведення технічного етапу рекультивації, враховують витрати на:

- зняття та складування гумусового шару та потенційно родючих ґрунтів;
- селективне виймання та складування у відвалах розкривних порід;
- вирівнювання поверхні, засипання кар'єрів, ровів тощо;
- хімічну меліорацію ґрунту, який залишився на місці розроблення (за потреби);
- відсіпання гумусового шару або потенційно родючих ґрунтів;
- будівництво доріг, спеціальних гідротехнічних споруд тощо.

Біологічний етап рекультивації слід починати після повного завершення технічного етапу. Земельні ділянки в період виконання біологічної рекультивації в сільськогосподарських та лісогосподарських цілях мають проходити меліоративну стадію з вирощуванням багаторічних злакових і бобових культур для відновлення або форму-

вання кореневмісного шару та його збагачення органічними речовинами. Плануючи витрати на проведення цього етапу рекультиваци, включають витрати на внесення добрив, застосування спеціальних агротехнічних, агролісомеліоративних, інженерних і протиерозійних та інших заходів [6; 7]. Після меліоративного періоду проводиться інвентаризація рекультивованих земель.

Планування та облік витрат на переробку руди на збагачувальних фабриках здійснюють за кожним видом збагачення окремо, проте без розподілу витрат за технологічними стадіями процесу збагачення. Так, у статті «Руда» відображають вартість видобутої руди власними силами (у вигляді напівфабрикату), купівельну вартість руди, придбаної на інших підприємствах (у тому числі вартість транспортно-заготівельних витрат). Руду на збагачувальних фабриках списують на основі вагових даних журналу обліку надходження сировини та актів її прийняття, підписаних представниками відділу технічного контролю, кар'єру (центру відповідальності) та відповідальним менеджером. Окрім кількості отриманої руди, у журналі вказується відсоток вмісту в ній металу та вологість згідно з даними аналізів лабораторії. При цьому до статті витрат «Сировина і матеріали» включають флотаційні та інші матеріали, які використовуються для збагачення руди. До окремої статті «Допоміжні матеріали на технологічні потреби» входять витрати на мазут, газ тощо, на сушіння концентрату. До енергетичних витрат відносять вартість електроенергії, використовуваної дробарками, млинами, флотаційними машинами; води для зволоження сировини, пари та ін. [8]. Нормативи витрат за статтями калькуляції розраховують аналогічно, як і для видобутку руди.

Калькулювання збагачення ільменітовмісних руд виконують комбінованим методом калькулювання собівартості концентратів, який поєднує метод виключення та метод розподілу витрат. Зокрема, собівартість концентрату розраховують у такій послідовності:

- із загальної суми витрат виключають собівартість супутньої видобутої продукції (ставроліти, лабрадорити, пісок), далі виключають витрати, які можуть бути прямо віднесені на собівартість визначених продуктів;
- витрати, що залишилися, розподіляють між продуктами відповідно до визначених коефіцієнтів (як правило, між отриманим рутилом – 90% двоокисом титану та ільменітом – 50% двоокисом титану);
- загальну собівартість продукції визначають як суму прямих розподілюваних витрат [9, с. 119].

Готова продукція збагачувальних фабрик – це концентрат, який відповідає технічним умовам і прийнятий відділом технічного контролю підприємства на основі хімічних аналізів. Оприбуткування концентрату оформлюють актом, де

обов'язково вказують відсоток вологості, суху масу концентрату, відсоток і кількість умісту кожного металу.

На збагачувальних фабриках під час калькулювання собівартості продукції не береться до уваги незавершене виробництво, оскільки його залишки на всіх стадіях виробничого процесу незначні та зазвичай стабільні. До складу незавершеного виробництва відносять конвенційний концентрат, випущений у кінці місяця і не прийнятий відділом технічного контролю через відсутність даних лабораторії. Оцінку такого концентрату здійснюють за виробничою собівартістю звітного місяця. У разі коли на збагачувальних фабриках не забезпечено нормальний ритм виробництва, залишки концентрату на початок і кінець місяця різко змінюються, їх можуть відобразити в складі незавершеного виробництва.

Продукцію, яка не відповідає стандартам і технічним вимогам, відділ технічного контролю не приймає, вона вважається внутрішнім браком виробництва та оформлюється відповідним актом. Бракований концентрат переробляють у загальному виробничому процесі, а тому фактичні витрати на його виправлення неможливо визначити. Їх обчислюють як добуток витрат на одиницю продукції, визначених за нормативами відповідної стадії виробничого процесу, в якій бракована продукція підлягає переробці, на фактичну кількість браку. Особливістю є те, що розраховані за технологічними нормами втрати від браку не відображають на рахунку 24 «Брак у виробництві», а показують у калькуляції після підрахунку всієї суми понесених витрат окремим рядком.

Під час збагачення руди утворюються відходи (хвости), до складу яких входить частина металу. Хвости переміщуються з фабрики у відвал (хвостосховище) та вважаються відходами виробництва, тому вони не підлягають оцінюванню та не відображаються як активи підприємства. Їх обліковують у технічному відділі підприємства. У деяких випадках хвости для додаткового вилучення з них частки корисних копалин підлягають повторному збагаченню. Їхня собівартість складається з витрат, понесених на видобуток руди з відвалу та переміщення її на фабрику. Якщо хвости збагачують разом із видобутою рудою, то всі витрати, пов'язані з переробкою, включають до загальної калькуляції на збагачення руди [8, с. 110-134].

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, для вдосконалення та оптимізації методики калькулювання собівартості продукції за процесами гірничо-збагачувального підприємства запропоновано здійснювати калькулювання за кожним структурним виробничим підрозділом з урахуванням організаційно-технологічних особливостей виробничого процесу кожного підрозділу, що сприятиме впорядкуванню та ефективному здійсненню господарської діяльності підприємства через

своєчасне виявлення недоліків і помилок у здійсненні виробничого процесу та забезпечить оперативне усунення причин їх виникнення. Зокрема, розроблення та запровадження системи нормування витрат на підприємствах гірничо-збагачувального комплексу забезпечить:

- підвищення якості управління фінансово-господарською діяльністю;
- складання поточних та стратегічних планів;
- вибір оптимальної організації виробничого процесу;
- організацію ефективної системи контролю.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Кошаров С.А., Куцик П.О., Бачинський В.І. Внутрішньогосподарський оперативний облік у системі управління діяльністю виробничих підприємств : монографія. Чернівці : Злоті литаври, 2012. 264 с.
2. Шеленко Д.І. Проблеми оперативного контролю на підприємствах. *Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С.З. Гжицького*. 2011. № 1 (47). С. 365-370.
3. Кузьмінська К.І. Особливості організації управлінського обліку витрат за виробничими процесами підприємства. *Сучасні проблеми обліку, аналізу, аудиту й оподаткування суб'єктів господарської діяльності: теоретичні, практичні та освітні аспекти* : праці наук.-практ. конф. Дніпро : НМетАУ, 2017. С. 632-634.
4. Примакова М.В. Проблема формування інформаційної бази в системі виробничого обліку. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу* : міжнар. зб. наук. праць, 11-12 листопада 2010 р. С. 293-302.
5. Палий В.Ф. Управленческий учет издержек и доходов с элементами финансового учета. URL: <http://www.cfin.ru/ias/manacc/reporting.shtml> (дата звернення: 10.01.2019).
6. Методичні рекомендації з формування собівартості продукції (робіт, послуг) у промисловості від 09.07.2007 № 373. URL: <http://www.pro-u4ot.info/index.php?section=browse&CatID=154&ArtID=421> (дата звернення: 01.04.2019).
7. Земельний кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2768-14> (дата звернення: 01.04.2019).
8. Кузьмінська К.І. Бізнес-процеси підприємства в системі управлінського обліку. *Сучасний стан, актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, контролю та аналізу* : праці наук.-практ. конф. до 20-річчя кафедри обліку і аудиту ІФНТУНГ. Івано-Франківськ : ІФНТУНГ, 2015. С. 143-145.
9. Барановська С.П. Обліково-аналітичне забезпечення як невід'ємна складова управління підприємством. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2012. С. 178-185.

REFERENCES:

1. Koshkarov S.A., Kuzyk P.O., Bachinsky V.I. *Vnutrishnjogospodarskyj operatyvnyj oblik u systemi upravlinnja dijalnistju vyrobnychych pidpryemstv* (2012) [Intra-economic operational accounting in the management system of production enterprises: a monograph]. Chernivtsi: Zloto Litavry. (in Ukrainian).
2. Shelenko D.I. (2011) Problemy operatyvnogho kontrolju na pidpryemstvakh [Problems of operational control at enterprises]. *Scientific herald of the Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnology*. no. 1 (47). pp. 365-370.
3. Kuzminska K.I. Osoblyvosti orhanizatsiyi upravlinskoho obliku vytrat za vyrobnychymy protsesamy pidpryemstva [Features of the organization of managerial accounting of costs for the production processes of the enterprise]. *Modern problems of accounting, analysis, audit and taxation of economic entities: theoretical, practical and educational aspects: Collection of scientific works on the materials of the All-Ukrainian scientific and practical conference*. (Ukraine, Dnipro, 2017), Dnipro : NMetAU, pp. 632-634.
4. Primakova M.V. (2010) Problema formirovaniya informatsionnoy bazy v sisteme proizvodstvennogo ucheta [The problem of formation of the information base in the system of production accounting]. *Problems of the theory and methodology of accounting, control and analysis: intern. save sciences works*. no. 3 (18). pp. 293-302.
5. Paly V.F. *Upravlencheskiy uchet izderzhok i dokhodov s elementami finansovogo ucheta* [Management accounting of expenses and incomes with elements of financial accounting]. Available at: <http://www.cfin.ru/ias/manacc/reporting.shtml> (accessed 10 January 2019).
6. Metodichni rekomendacii z formuvannja sobivartosti produkciji (robit, poslugh) u promyslovosti (2007) [Methodical recommendations for the formation of the cost of production (works, services) in industry]. no 373. Available at: <http://www.pro-u4ot.info/index.php?section=browse&CatID=154&ArtID=421>. (accessed 1 April 2019)
7. Zemeljnyj kodeks Ukrajinny (2001) [The Land Code of Ukraine]. no 2768-III. Available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>. (accessed 1 April 2019)
8. Bachinsky V. I., Kuzminska K. I. Biznes-procesy pidpryemstva v systemi upravlinskogho obliku [Business processes of the enterprise in the system of managerial accounting]. *Current state, actual problems and prospects for the development of accounting, control and analysis* (Ukraine, Ivano-Frankivsk, 2015). Ivano-Frankivsk: IFNTUNG View, 2015. pp. 143-147.
9. Baranovskaya S. P. (2012) Oblikovo-analitychne zabezpechennja jak nevid'jemna skladova upravlinnja pidpryemstvom [Accounting and analytical support as an integral part of enterprise management]. *Bulletin of Lviv Polytechnic National University*. pp 178-185.

Kuzminska KaterynaCandidate of Economic Sciences,
Senior Lecturer at Department of Accounting
Lviv University of Trade and Economics**MAIN ASPECTS OF THE METHODS OF CALCULATING THE COST
OF INDUSTRIAL PRODUCTION BY PRODUCTION PROCESSES**

The article deals with the organization of industrial accounting of industrial enterprises. Attention is drawn to the peculiarities of the calculation of production costs at mining and concentrating enterprises. This is due to the influence of organizational and methodological features on the organization of production accounting (managerial accounting). The main elements of the system of production cost management: the planning and forecasting of cost, the standardization of production costs, the analysis of the cost of production and deviations from the rules on the basis of accounting for actual costs, control and adjustment of cost.

It is proposed to adjust the cost grouping of processes, which is an important part of the preparation of information for management, since it makes it possible to identify internal reserves of cost savings and increase the profitability of production activities. Attention is drawn to the fact that, in terms of manipulating the value of the cost, it is possible to achieve a minimum total cost of inventory management. The rationing of costs in the process of their optimization in the management of industrial stocks is proposed.

In particular, this information is used to develop budgets. The managerial aspect of budgeting is an instrument for communicating to management the purpose of management and displaying a quantitative action plan in monetary valuation. In particular, for compiling it, the method of calculating the level of expenditure on factors of influence is used. It should take into account the technological and organizational conditions of the research units.

When compiled budgets cost is important development of their standards. In our view, the system of norms and standards of production costs, which is reflected in the form of directories, should fully comply with the nomenclature of costing articles for all production processes. This responsibility will allow for operational control and analysis of deviations, which will increase the efficiency of management of the production process.

Separation of analytical positions is a basic condition for effective organization of managerial accounting of enterprise expenses.

In order to optimize the cost of production, actually incurred costs are compared with the normative (planned). The accounting of actual expenses of the ore-mining enterprises is carried out in the context of production processes: mining operations, ore mining, enrichment and reclamation of disturbed lands. Each of the production processes has its own characteristics that affect the formation of costs, and, accordingly, their reflection in the accounting.

Problems in determining the optimal level of cost of production, as well as most problems, in the system of managerial accounting are solved not only with the help of formalized methods, but also with the wide use of analytical methods. In addition to planning and forecasting costs, one of the important tasks of managerial accounting in a sustainable development is to provide complete information on their change at the operational level of company executives.